

Englannin kieli ja ikääntyneet amerikkansuomalaiset

Päivi Pietilä, *The English of Finnish Americans with Reference to Social and Psychological Background Factors and with Special Reference to Age*. Turun yliopiston julkaisuja B 188. Turku 1989, 259 s.

Amerikkansuomalaisten kieli on viime vuosina ollut monipuolisen kiinnostuksen kohteena. Amerikan- ja australiansuomen tutkimushanke paneutui akateemikko Pertti Virtarannan johdolla Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa asuvien suomalais-siirtolaisten suomen kielen ominaisuuksiin ja säilymiseen. Amerikkansuomalaisten englantia taas ovat Pietilän lisäksi tutkineet ainakin professori Pekka Hirvonen ja FT Timo Lauttamus Joensuun yliopistossa. Nämä tutkimushankkeet ovat poikineet lisäksi pro gradu -töitä useissa yliopistoissa, sillä niiden kautta on kertynyt laajaa nauhoitettua ja osin litteroitua ja analysoitua korpus amerikkansuomalaisten puhetta molemmilla kielillä.

Vaikka toinen hanke kuuluu suomen, toinen englannin kielen tutkimuksen alaan, niillä on myös paljon yhteistä. Kumpikin tarkastelee kieltä siirtolaisten elämän osana. Molemmissa on tutkittu paitsi kieltä sinänsä myös kielenvaihtoa toisaalta puhetilanteen ilmiönä, toisaalta niin yksilön kuin siirtolaisyhteisönkin elämänkaaren rakenteikijänä.

Siirtolaiskielen tutkimuksen tekee ongelmalliseksi muuttujien runsaus. Tutkittiinpa amerikkansuomalaisten suomea tai englantia, kumpikin kieli on otettava huomioon, eikä pelkästään yleiskieli vaan myös ne alueelliset ja sosiaaliset murteet, joiden ympäröimänä puhuja on elinaikanaan asunut. Kieleen vaikuttavat myös kovin monet sosiaaliset ja psykologiset seikat: ikä sekä tutkittaessa että toista kieltä opittaessa, sukupuoli, koulutus, älykyys, verbaalinen lahjakkuus, luonteenpiirteet, mahdollisuudet kielellisiin kontakteihin, tarve tai pakko käyttää kieltä erilaisissa tilanteissa, harrastukset, perhesuhteet, muutot ja matkustaminen jne. Tuskin kenenkään amerikkansuomalaisen idiolekti eli henkilökohtainen kieli on samanlainen kuin jonkun toisen. Tutkimus on siten väistämättä ainakin osaksi idiolektitutkimusta, mikä käy Pietilän väitöskirjastakin epäsuorasti ilmi, kun yleisistä trendeistä poikkeavaa kielenkäyttöä perustellaan puhujan henkilökohtaisilla ominaisuuksilla tai taustatekijöillä.

Päivi Pietilän väitöskirja käsittelee – pitkäpuoleisen nimensä mukaisesti – hyvin monenlai-

sia seikkoja. Se kuuluu toisen kielen oppimisen (ja unohtamisen) tutkimuksen alaan, mutta sitä voi lukea monesta muustakin näkökulmasta: siirtolaisten kielen kuvauksena, kielitaidon kehityksen kuvauksena, kielitaidon mittareiden testauksena tai kielenmenetyksen (language loss) tutkimuksena ja miksel myös ikkunana siirtolaiselämään, sillä esimerkkilauseissa on paljon muuta kuin kielenkäyttöön liittyvää tietoa.

Tavoiteldien, hypoteesien, aineiston ja menetelmien käsittelyn jälkeen esitellään amerikkansuomalaisuutta ja kohderyhmän identiteettikysymyksiä ja nykyistä elämäntilannetta. Myös yleisiä siirtolaisten sopeutumista ja kielenoppimista kuvaavia malleja esitellään melko laajasti ja koehenkilöiden psykososiaalisia taustatekijöitä tarkastellaan niiden valossa. Mallit ovat sinänsä mielenkiintoisia ja liittävät taustatekijöitä toisiinsa, mutta niiden ja kielellisen aineiston yhteys jää lopultakin melko löyhäksi.

Tutkittavana on neljä koehenkilöryhmää: eläkkeellä olevia ensimmäisen polven siirtolaisia (N = 21), toisen polven eläkeikäisiä (N = 19), sekä vastaavasti työelämässä olevia ensimmäisen (N = 6) ja toisen (N = 4) siirtolaispolven edustajia. Osittain kyseessä on pitkittäistutkimus: samoja koehenkilöitä on haastateltu kahdesti kolmen vuoden välein.

Pietilä käyttää koehenkilöiden kielen arvioinnissa useita erityyppisiä mittareita. Kielitaidon globaaliseen kuvaukseen on käytetty englantia äidinkielenään puhuvien opiskelijoiden nauhoitettujen näytteiden perusteella antamaa arviointia. Kuulijoiden tehtävänä oli ilmoittaa mielipiteensä kunkin puhenäytteen sujuvuudesta, ymmärrettävyydestä ja yleisvaikutelmasta. Tämänäyttypinen mittari vastaa puhtaasti kielitieteellisiä kriteereitä paremmin siirtolaisen todellisessa elämässä kohtaamaa kielitaidon arviointia, ja sen tulokset erottelivatkin puhujia sangen odotuksenmukaisesti.

Eriytyneemmistä mittareista useimmat liittyvät sanastoon. Pietilä on tutkinut leksikaalista variaatiota, sanaston "tiheyttä" eli sisältösanojen ja funktiosanojen suhdetta, sanavalintojen yksilöllisyyttä ja harvinaisten sanojen käytön määrää. Lisäksi hän tarkastelee lauserakenteiden mutkikkuutta (ns. yksikköanalyysi) sekä kokonaissanamäärää, jota käytettiin koehenkilöiden puhe-laisuuden mittarina. Myös puhujien tekemät kielipilliset ja sanastolliset virheet on analysoitu, samoin koodinvaihto- ja epäröinti-ilmiöt.

Käytetyt mittarit on ensin esitelty luvussa 1.3., mutta niiden avulla aineistosta saatuja tuloksia esitellään vasta luvussa 3.2. Ratkaisu on ta-

vanomainen – opinnäytteissä on tapana esitellä menetit työn alkupuolella – mutta työn luki-
jan kannalta olisi ollut mukavampi, jos tutkimus-
menetelmä ja sen arviointi olisivat olleet aina sa-
massa yhteydessä kuin sen avulla saadut tulok-
set. Nyt menetelmien ja niiden sovelluksen ja tu-
lostien välissä on ihan muuta asiaa siirtolaisuus-
desta ja akkulturaatiomalleista tms., joten toi-
saalta lukija joutuu hakemaan menetelmiin liitty-
vää asiaa kahdesta kohdasta ja toisaalta kirjoit-
taja joutuu toistamaan samoja asioita osin kah-
teen kertaan.

Väitöskirjan monenlaiset ja monipuoliset mit-
tausmenetelmät ovat minusta kuitenkin etu. Kun
koehenkilöiden määrä on pieni, tulosten yleistet-
tävyys kärsii ja sattuma vaikuttaa tuloksiin usein
niin, ettei tilastollisesti merkitseviä eroja koehen-
kilöryhmien välille synny silloinkaan, kun tutkija
koemateriaaliaan suurempaan kokemusmää-
räänsä nojautuen arvelee eroja todellisuudessa
olevan. Mutta kun mittauksia on paljon, niiden
yhteistuloksena saadaan pienehköstäkin materi-
aalista irti enemmän todellisuutta vastaavia tulok-
sia. Mielenkiintoinen tulos on, että kvantitatiiviset
leksikon hallinnan lähestymistavat eivät juuri erot-
teleet tutkittavia ryhmiä toisistaan, mutta sen si-
jaan ryhmien sisäiset erot olivat suuret (s. 219).
Kvalitatiiviset menetelmät taas erottelivat ryhmiä
paremmin toisistaan.

Toisaalta mittareiden moninaisuus ja lukuisat
taulukot tekevät väitöskirjan kokonaisuudesta
vaikeasti hahmotettavan. Tarkat tilastolliset tiedot
ovat tietysti tutkimuksessa tärkeitä, mutta esitys-
tapa ei auta olennaisen sisällön löytämisessä. Ongelmaa on kirjallisen esityksen keinoin vaikea
välttää, mutta graafiset esitykset tai muunlaiset
kuvat auttaisivat asiaa. Niihin olisi voinut koota
esimerkiksi muutamia samantapaisia tai saman-
suuntaisia tuloksia antaneita mittareita yhteen, tai
sitten olisi voinut verrata erilaisia tuloksia antaneita
lähestymistapoja.

Kaiken kaikkiaan pienistä osasista koostuu
kuitenkin kuva amerikansuomalaisen englannin
kielen hallinnasta, joka kiinnostanee siirtolaistut-
kijoita. Muiden kielitutkijoiden kannalta väitös-
kirjan parasta antia llenevät (monipuolisten me-
todien yhdistämisen lisäksi) ikääntymisen ja kie-
litaidon muutosten suhteen tarkastelu sekä en-
simmäisen kielen kehityksestä esitettyjen väittä-
mien tarkastelu, kun kyseessä on puhujan toinen
kieli.

Maisa Martin

Sources for the Study of Finnish Migration

Edward W. Laine, *Archival Sources for the Study of Finnish Canadians. National Archives of Canada 1989, 104 p.*

The National Archives of Canada in Ottawa has embarked on a program for the publication of a series of brief thematic guides, each of which is intended to provide persons engaging in research with a basic bibliography for a specific theme and an introduction to the major relevant archival resources available at the National Archives. The thematic approach is intended to provide a reasonably accurate picture of the source material available on a specified topic, enabling research workers to formulate their interests more precisely before they begin their research.

One series of guides within this program is being prepared by the Ethnic Archives, dealing with the sources relating to ethnocultural communities. *Archival Sources for the Study of Finnish Canadians* is the fifth publication in this series, guides to the sources for the study of Ukrainians, Poles, and German-language groups in Canada being among those already available. Through the Finnish Canadian Archives Program, initiated in 1974, the National Archives acquires and preserves for research use records of national significance relating to the Finnish Canadian community. At the National Library of Canada, which is a separate government department housed in the same building as the National Archives of Canada, researchers have access both to a variety of Finnish-language newspapers, books and other periodicals, and to other publications, in English and French, containing information on Finnish Canadians.

A number of excellent and comprehensive guides have been compiled on the archive collections relating to Finnish migration to North America, and for the Finns in Canada, two of the most important are Edward W. Laine's publications on the materials in the National Archives. The materials relating to the Finns in the USA have been listed, for instance, in the resources catalog edited by William A. Høglund, Michael G. Karni and Dirk Hoerder. These guides all deal with archives material available in the countries concerned, and usually comprise either a list of the materials to be found in certain specified archives, or a description of the sources available on specified topics.

The materials available within Finland have been most thoroughly charted by Keijo Virtanen, in his article *Sources for the Study of Migration in Finland*. Like the other guides mentioned, this does not set out to catalog all the archival materials on migration in existence in Finland, but concentrates on the collections held by the School of History at the University of Turku, by the Finnish Public Record Office, and by the various provincial record offices. In conjunction with various research projects, however, materials relating to migration have also been accumulated by other universities, research institutes, and private individuals. The compilation of a comprehensive survey of all the materials available, within Finland at least, is thus a task still waiting to be carried out.

The two guides by Edward W. Laine, *Archival Sources for the Study of Finnish Canadians* and *On the Archival Heritage of the Finnish Working-Class Movement: A Researcher's Guide and In-*

ventory to the Finnish Organization of Canada Collection at the National Archives of Canada, offer concise and thorough overviews of the Finnish-Canadian archive materials. The material in these collections document both the social, cultural, economic and political life of individuals and organizations within the Finnish-Canadian community, and also their participation in the social, cultural, economic and political life of the nation as a whole.

Finland should take note of these guides to the archival resources in North America, and set about compiling similar guides for the materials in Finland, relating not only to the Finnish migration to North America, but also to Australia, Sweden, and other parts of the world.

Maija-Liisa Kalhama